

in Ecclesiâ : *Turpe est illi loqui.* 1 Cor. 14, v. 33.

VERS. 12. — *DOCERE AUTEM MULIERI NON PERMITTO, NEQUE DOMINARI IN VIRUM...* In Ecclesiâ docere non potest mulier, nec ullam ubicumque in virum auctoritatem sumere. Domi tamen docere potest et debet pueras, filios; inô et Prisca docuit Apollinem, Act. 18, v. 26, et mulier fidelis virum infidelem, 1 Cor. 7, ait Theophylactus.

VERS. 13. — *ADAM ENIM PRIMO FORMATUS EST.* Duo sunt in verso precedente; scilicet mulieri docere non permitti, et eam in virum dominari nolo. Hinc duc in hoc et sequenti versus rationes utriusque assertio, ordine tamen inverso, correspondentes. Non dominatur in virum, quia vir est illa præstantior, ut patet ex utriusque formatione. *Adam enim prior formatus est,* Eva posterior; Adam non propter Evans, neque ex Evâ; sed Eva propter Adam et ex Adam; ergo non se præferat viro, cui Deus primatum dedit, quemque pervertit: id est ultra non doceat, D. Chrysostomus.

VERS. 14. — *ET ADAM NON EST SEDUCTUS.* Non docecat mulier, quia ipsa seducta fuit: *Adam verò non fuit à serpente seductus.* Quasi dicaret: Ipsa est mente imbecillior, et erroris atque deceptionis nimis obnoxia, ut patet ex eo quod tuit à serpente seducta. Non doceat ergo eum qui vigore mentis præstari ei, quique deceptioni minus est obnoxia, ut patet ex eo quod à serpente non fuit seductus, inô nec agressus.

Nota literalis.

Peccavit uterique Adam et Eva, sed adverte disciri in Scripturis notatum, et quod hic exprimit Apostolus. *Adam non est seductus, MULIER AUTEM SEDUCTA.* Eva peccavit, *serpens decepit me;* credidit serpenti dicenti: *Nequaquam moremum.* Illoque credens, putavit vel quod in Dei præcepto aliquod lateret mysterium, vel quod verborum Dei sensum nec ipsa, nec maritus suus essent assecuti; et ita seducta, fructum pulchrum visu et gustu suauem comedit, virumque suum blanditiis suis ad comedendum induxit.

Non sic Adamus: *ipse enim à serpente non fuit seductus,* à quo nec fuit aggressus; neque etiam ab Eva proprie deceptus fuit, que, non fallendi animo, sed seducta et decepta, fructum obtulit: peccavit itaque tum inordinato conjugis amore, tum quâdam superbia iutillatione, et excellendi libidine: cumque

jectione. Jubet mulierem discere cum omni subjectione.

VERS. 12. — *Dorere autem mulieri non permitto.* In ecclesiâ et coto publico, ubi agitur communis oratio.

Neque dominari (hoc est, auctoritatem usurpare) in virum, suppone permitto mulieri, sed esse in silentio, id est, quiete.

VERS. 13. — *Adam enim primus formatus est,* deinde Eva. Viro auctoritas in mulierem competit, non contra.

VERS. 14. — *Adam non est seductus,* Graecè, *dece-*

potuisset facile hos motus inordinatos reprimere, sponte permisi eos in se suboriri, et prævalere; quibus tandem virtus, deliciasque suas contristare nolens (ut ait D. Augustinus), uxori roganti et blandienti morem gessit, et contra Dei præceptum comedit, sciens quidem se peccare, sed divinae severitatis inexpertus, credens quid ei facile remitteretur, ait D. Thomas. Hinc infert Apostolus: Non doceat illa, utpote errori magis obnoxia, quæque legem Domini tam male interpretata, virum et omnes filios suos in peccatum pertraxit. Semel docuit mulier, et cuncta pervertit: id est ultra non doceat, D. Chrysostomus.

VERS. 15. — *SALVABITUR AUTEM PER FILIORUM GENERATIONEM...* Quia vetuit mulieri loqui, nunc, eam consolans, tradit ei quos doceat. Quasi dicaret: Si leat ergo mulier, subiiciatur; non doceat tamen illi occupatio. *Salvabitur per filiorum educationem*, si illos bene instituat atque doceat. Loquitur hic conjugatis, quales erant plerasque, easque docet officium quo salvari debent. Virginibus autem sua privilegia reservat, de quibus egit 1 ad Cor. cap. 7.

Ex D. Thoma, per non dicti causam, sed non repugnantem, estusus sensus: *Mulier salvabitur, etiæ incedat per generationem filiorum;* id est, etiæ nubat, et non sit virgo. Si filios bene educaverit, si ipsa infidele permanenter.

Si PERMANERIT IN FIDE. Si Eva exemplum non sequatur, nec se à Satânâ seduci permittatur, sed constants permaneat in filii Christi, in charitate Dei et proximi, in sanctitate morum, et sobrietate, seu temperantia cupiditatem, in matrimonio scilicet, seu si legitime in matrimonio conversetur, ita Theophylactus. Plerique legunt in plurali, si permanerint. D. Cursiosus, Theophylactus, Theodoreus, Græc., Syr., Arab., Æthiop., multi etiam Latin. Jam vero bipartitum: aliqui enim volunt illud plurale ad filios referri, si quis sensus: Si filios educet, et quantum est in se, cureret ut filii permaneant in fide, etc. Alii referunt illud ad mulierem in genere, seu quasicum sumpta æquivalitati plurali. De communi mulierum naturâ, ait Theodoreus. Parum refert quomodo sicut: cùm tamen sensus primò allatus sit valde naturalis, nostraque versio à Romanis correctoribus non sit immutata, huic adhaereo.

putus, mulier autem seducta in prævaricatione fuit, q.d.: Mulier ubi decepta fuit, prævaricata est, et transgredi cepit præceptum Domini.

VERS. 15. — *Salvabitur autem per filiorum generationem,* q. d.: Esto non doceat mulier, non deerrit illi pia occupatio, adeoque salvabitur, non per liberorum, sed per liberorum tractationem.

Si permanerit in fide, et dilectione, q. d.: Salvabitur mater, si cureret ut filii permaneant in Christi fide et dilectione ac sanctitate, adjungit sobrietate, inquit Chrysostomus. Quod intelligi potest de eo tempore quo liberi sunt sub curâ et educatione matris.

Corollarium pietatis, seu in hoc capite ad pietatem maximè notandam, et ad præximam redigenda.

1^a Dei minister plenè persuasus quod Christus Jesus venit in mundum peccatores saluos facere, cap. 1, v. 15, et quod Deus vult omnes homines saluos fieri, hujus capituli v. 5; omnibus modis oret; nunc peccatorum remissionem obsecrans; nunc gratias largitionem petens; nunc liberationem à malis, et bonorum concessionem postulans; nunc pro beneficio acceptis gratias agens; præsertim verò sacrificium Redemptoris nominum, quod ita propitiatorium est ut impetratorum simili sit et eucharisticum, frequenter et quasi jugiter offenserit; pro omnibus omnino hominibus, qui ut sacerdos, quasi toto orbis est pater: spectatim autem pro regibus et omnibus in dignitate constitutis, ut sub illis quiete et pacificè Deo serviantur.

CAPUT III.

4. *Fidelis sermo:* Si quis episcopatum desiderat, bonum opus desiderat.

2. Oportet ergo episcopatum irreprehensibile esse, unius uxoris virum, sobrium, prudentem, ornatum, pudicum, hospitalum, doctorem,

3. Non vinolentum, non percussorem, sed modestum; non litigiosum, non cupidum, sed

4. Saez domini bene præpositum, filios habentem subditos cum omni castitate.

5. Si quis autem domui sue præesse nescit, quomodo Ecclesie Dei diligentiam habebit?

6. Non neophyton, ne in superbiam elatus, in jucundum incidat diabolus.

7. Oportet autem illum et testimonium habere bonus ab illi qui foris sunt, ut non in opprobrium incidat, et in laqueum diaboloi.

8. Diaconi similiter pudicos, non bilingues, non nuto vino deditos, non turpe lucrum sectantes;

9. Habentes mysterium fidei in conscientia pura.

10. Et hi autem probentur primum; et sic ministrent, nullum crimen habentes.

11. Mulieres similiter pudicas, non detrahentes, sobrias, fidèles in omnibus.

12. Diaconi sint unus uxoris viri, qui filii suis bene presint, et suis domibus.

13. Qui enim bene ministraverint, gradum bonum sibi acquirent, et multam fiduciam in fide que est in Christo Jesu.

14. Hæc tibi scribo, sperans me ad te venire citè:

15. Si autem tardarero, ut scias quomodo oporteat te in domo Dei conversari, que est Ecclesia Dei vivi, columna et firmamentum veritatis.

16. Et manifestè magnum est pietatis sacramentum, quod manifestatum est in carne, justificatum est in Spiritu, apparuit angelis, prædicatum est genibus, reditum est in mundo, assumptum est in gloria.

mus. Meminerit ergo sacerdos se ad hoc, scilicet ad orandum et ad sacrificandum pro omnibus constitutum esse sacerdotem, Dei et hominum mediatorem: v. 7.

2^a Quia oratio omnibus est necessaria et toties est Ecclesiæ orare, sacerdos, Dei minister, doceat omnes, et viros, et mulieres, modum ubique ac præsertim in Ecclesiæ orandi. Curet ergo ut vii orienti puri, manus et corde mundis; v. 8. Ut mulieres præterea orei modestæ, verecundæ et pudicitia orante, v. 9, 10.

Sacerdos et populus sic pure et humiliter orans, et quasi manu factæ ambienis thronum gratiae Dei, misericordiam consequentur.

CHAPITRE III.

1. C'est une vérité certaine, que si quelqu'un souhaite l'épiscopat, il devra une œuvre sainte.

2. Il faut donc que l'évêque soit irréprochable, qu'il n'ait épousé qu'une femme, qu'il soit sobre, prudent, grave et modeste, chaste, aimant à exercer l'hospitalité, capable d'instruire;

3. Qu'il ne soit ni sujet au vin, ni violent et prompt à frapper; mais équitable et modéré, éloigné des contestations, désintéressé;

4. Qu'il gouverne bien sa propre famille, et qu'il maintienne ses enfants dans l'obéissance et dans toute sorte d'honnêteté.

5. Car si quelqu'un ne sait pas gouverner sa propre famille, comment pourra-t-il conduire l'Église de Dieu?

6. Que ce ne soit point un néophyte, de peur que s'élevant d'orgueil, il ne tombe dans la même damnation que le diable.

7. Il faut encore qu'il ait bon témoignage de ceux qui sont hors de l'Église, de peur qu'il ne tombe dans l'opprobrio, et dans le piège du démon.

8. Que les diaçons de même soient honnêtes et bien réglés; qu'ils ne soient point doubles dans leurs paroles, ni sujets à boire beaucoup de vin; qu'ils ne cherchent point de gain honteux;

9. Mais qu'ils conservent le mystère de la foi avec une conscience pure.

10. Ils doivent aussi être éprouvés auparavant, puis admis dans le ministère, s'ils ne se trouvent coupables d'aucun crime.

11. Que les femmes de même soient honnêtes et d'une conduite régée, exemples de médisance, soives, fidèles en toutes choses.

12. Que l'on prenne pour diaçons ceux qui n'auront épousé qu'une femme, qui gouvernent bien leurs enfants et leurs propres familles.

13. Car le bon usage qu'ils auront fait de leur ministère les fera monter à un degré plus haut, et leur donnera une grande confiance dans la foi qui est en Jésus-Christ.

14. Je vous écris ceci, quoique j'espére aller bientôt vous voir;

15. Afin que si je tardais plus longtemps, vous saiez comment vous devez vous conduire dans la maison de Dieu, qui est l'Église du Dieu vivant, la colonne et la base de la vérité.

16. Et sans doute c'est quelque chose de grand que ce mystère d'amour qui s'est fait voir dans la chair, qui a été justifié par l'Esprit, qui a été manifesté aux angles, prêché aux nations, cru dans le monde, reçu dans la gloire.

ANALYSIS.

Agitur de ordinatione ministrorum. Primo, quales in episcopo requirantur dotes, v. 1, 2, 3, 4, 5, 6, 7. Secundo, quales in diacono, v. 8, 9, 10, 12, 13. Tertio, quales in eorum uxoribus, v. 11.

Denique Timotheum monet ut iusta recepta hic sibi

PARAPHRASIS.

4. Certa et indubitate res est, quid si quis episcopatum desiderat, praecularum optat ministerium.

5. Oportet autem ut episcopus sit virus irreprehensibilis; non bigamus, sit solitus, et consequenter vigilans, prudens, compositus, castus, amans peregrinos, aptus et paratus ad docendum.

6. Vino non sit obnoxius, non violentus, et qui percutiat; sed si mansuetus, rixarum et litium abstinet, non amor argenti;

7. Proprie domui sue bene presideat, filios conseruat in obedientia sibi subditos, et in omni honestate et gravitate morum.

8. Nam si familiam suam nescit regere, quomodo Ecclesia Dei curare geret?

9. Non sit super hispitzatus et Christo insitus, ne ob episcopatus honorem inflatus superbiam, et ob superbiam in canticum cum demone damnationem incidat.

10. Oportet etiam illum bene audire apud eum qui sunt extra Ecclesiam, id est, infideles, ne apud eos contempsit, et probro subditus, incidat in laqueum diaconi.

11. Eodem quoque modo oportet ut diaconi casti sint et honesti, duplicita non loquantur, non sint bicaces, et ad vinum proctives; neque turpiter et avare pecunias querant:

12. Sed fidem christianam servent et custodiant per honestam conscientiam.

13. Et hi primum probentur, et longo tempore ex-

COMMENTARIA.

VERS. 1. — *Fidelis sermo.* Hec verba D. Chrysostomus et Theophylactus referunt ad ultimum dictum in praecedenti capitulo, sed melius ad jamjam dicenda referuntur, ut rationem statim dicendam. Timotheus erat, non solum Ephesiorum episcopus, sed et omnium totius Asiae Ecclesiasticorum archiepiscopus et primas, cui incumbebat cura episcopatus et ministros per singulas urbes instituendi et ordinandi. Hinc illum Apostolus instruit de episcopatu et aliorum ordinandorum qualitatibus. Et quia res hac est maximus momentum, et ad omnes in Ecclesia, per universum mundum, usque ad consummationem seculorum, ordinandos pertinet, hinc Apostolus vult omnes ad ea que circa rem hanc jam dicturus est attentes esse, et propterea utitur consuetudine sibi in rebus majoris momenti praefatuncula. *Fidelis sermo,* id est, verissimi-

mentem: *Fidelis sermo,* etc. Opus, non dignitatem: labore, non delicias: opus per quod humiliatur decessat, non intumescat fastigio, ita S. Hieron. Roman, id est, praecularum et ardum, *opus desideria.* Vult docere Apostolus munus excelsum esse et ar-

mum, ideoque attendit audiendis et scilicet amplectendis, seu veritas certa est et fide digna. Seu verisimilium est et omni fide dignissimum quod jam dicturus sum. Eisi vera sint et indubitate quacunque nobis a Spiritu sancto revelantur, quoniam tamen nobis nulliora sunt et scilicet magis necessaria, eis etiam sunt fide et attentione digniora. Hinc in scripturis variae sunt locutiones quibus aliquorum revelatorum veritas praecipue commendatur, v. g., Apoc. 22: *Hec verba fidelissima sunt et vera;* ita et apud D. Paulum hic et alibi in rebus gravioris momenti, vel in re fidei, vel in operre ministerii: *Fidelis sermo...*

Si quis EPISCOPATUM, *ēmōxan* significat omnem in genere inspectionem, hic autem inspectionem in Ecclesiastum, seu veritas certa in Ecclesiastum; seu prefectorum, praetoratum, cui incumbit ex officio animalium dominum. Episcopatus est omnis angelicis humeris formidabile; nam non tantum pro sua, sed et pro omnium sibi subditorum animalibus ab episcopo rationem exiget Deus, ut docet Concil. Trident.

sibi subditorum saluti assidue vigilare. Sensus est: Si quis inspectionem in aliis, seu munis et onus aliorum saluti signiter invigilandi, et pro ea indefessè allaborandi, desiderat, is *xāōn, bonum, pulchrum, praeclarum, ἐγνή, opus, munus, officium, functionem et ministerium optat, sed ardum sand et maxime periculosum, ut patet ex ipso nomine et officio inspectionis, seu superinspectionis, īmōxan.*

Observationes litterales.

Duo sunt in episcopatu, honor et onus, dignitas et opus. Videns ergo D. Paulus quia et suo forsan tempore nonnulli episcopatum de dignitate et honore desiderabant, at ceri spiritu propheticò previdens quid in Ecclesiastis multi futuri erant qui episcopatus ne scient illum erant appetituri ob ea que ipsam circumstaret et subsequentur, hinc de episcopis acturus, ante omnia exponit quid sit episcopatus, ut sciunt omnes quid sit episcopatum desiderare. Exponit autem quid sit illa praetitura, ipso nomine. *Emōxan, inspectio, munus et onus inspectio;* inveni, invigilandi, laborandi, etc. Episcopatus ex eo dictum quid omnes inspectio, enatque speculator, ait D. Chrysostomus. Episcopatus nomen est operis, non honoris, ait D. Augustinus, deductum ab *ēmōxan, super-intendere;* ut intelligat non se episcopum esse, qui praecece dixerit, non prodesse, August., lib. 10 de Civitate Dei, cap. 19. Exponit etiam quid sit illa praetitura, dicendo quid sit opus, seu onus operandi et laborandi. Munus proponit, sed per opus exponit, ait D. Chrysostomus, *bonum opus.* Si quis ergo episcopatum, superinspectionem, munus in aliis inspectio, et pro eorum salute continuè laborandi, desiderat,

Bonum opus quidem *desiderat*, aliorum scilicet utilitatem, sed opus difficultatis et periculis plenum, ut patet ex nomine et officio inspectio, cum onere rationem de animalibus reddendi. Non dicit: Qui episcopatum desiderat honum desiderium habet, sed *bonum opus*, scilicet utilitatem *plebis*, ait D. Thomas.

Observationes morales.

Itaque tantum abest ut his verbis Apostolus amatione faciat, quin immo illam, si hinc perpendatur, omnino reputat. Episcopatus, praetitura, inspectio, est munus et opus in aliis inspectio invigilandi. Labor igitur et opus est. Episcopatus ergo desiderare, est opus ardum et laborem maximè periculosum optare.

Ipsa itaque nominis et numeri episcopalis expositione D. Paulus dicit implicitè quod verbi expressis concilium Tridentinum docet, scilicet episcopatum onus esse angelicis etiam humeris formidabile. Quia nimur munus est, onus et cura inspectio, vigilandi, laborandi continuè et assidue circa exterram animalium sibi subditorum salutem de quibus rationem Deo redditus est episcoporum, animam pro anima; dicit et consequenter temerarium et presumptuorum esse hoc opus et onus, licet in se bonum, ambare, appetere, cum sit sese aliorum salutis sponsorum, et vadem sponte et ultrò reddere cum proprie salutis

periculu. Dicit et consequenter tale munus suscipiendum non esse, nisi impositum, ut ait D. Thomas, et urgente Ecclesiæ necessitate, ut dixit D. Augustinus. Dicit et eis quibus sic imponitur quo animo debeant hoc munus et onus suscipere, sciunt et ut inspiciant, vigilent, laborent, ministrarent, etc., utque martyrium subeant. Tempore D. Pauli episcopatus non tam erat honor quam ingens labor, et proximus ad martyrium gradus. Ut enim, sit D. Hieronimus, quisquis plebeius praeerat, primus ad martyrium tormenta trahebatur; tunc ergo fuit laudabile episcopatum querere, quando per hoc non dubium erat ad supplicia graviora pervenire, D. Hieronimus. Nunc vero mutatis temporibus, et remutata sunt; episcopatus ingens est honor, magna dignitas, copiosis stipula praeventibus et divitiis: hinc illius appetitio plenaria honoris et divitiarum cupiditas est. Fugientis itaque non appetendus episcopatus. Si tamen fugiens, ut si imponatur, tunc extincto omniciupitatis instincione, consulatur charitatis genitrix, qui saltem cordis martyrium queratur, per sollicitudines, per opus et laborem, per omnia ministeria, quibus animalium sibi subditorum salutis alaboret, totusque incumbat episcopus.

Quasi moralis.

Sed, inquires, cum ex D. Paulo episcopatus sit *bonum opus*, nomine hoc *bonum opus* licet desiderari potest, seu nonne lujus operis boni desiderium honorum est? — Respondeo cum D. Thomâ tale desiderium videri maximè prasumptuosum; propriâ reflexione: illi hinc episcopatum desiderare posset, cujus facultas episcopatu esset proportionata: ad hoc autem nullus est idoneus, quia praelatus, secundum gradum et convenientiam, debet omnes, alios excedere omni conversatione et contemplatione, ita ut in respectu sui alii sint greci, et hanc idoneitatem de prasumere est maxime superbia. Aut ergo appetit circumstantias, et tunc nescit quid appetat, quia non est hic episcopatus; vel ipsam opus appetit, et hoc est superbia, et idem non est accipendium nisi impositum, D. Thomâ, hic.

Hoc item distinctius et fusius docet et probat 2, quest. 485, a. 1. Tria in episcopatum possunt considerari: unum quod est principale et finale, scilicet episcopalis operatio; per quam utilitati proximorum consultur. Aliud, scilicet altitudo gradus, quia episcopus super alios constitutur. Tertium, quod se consequenter habet ad ista, sicut reverentia, honor, sufficiencia temporalium. Appetere episcopatum ratione circumstantium honorum, manifestè est illicitum, et perficit ad cupiditatem vel ambitionem. Appetere autem episcopatum, ob gradus celistinum, est prasumptuosum; sed appetere proximis prodesse est secundum se laudabile et virtuosum. Verum quia, prout est episcopalis actus, habet annexam gradus celistinum, prasumptuosum videtur quod aliquis praesesse appetat, ad hoc quod subditis prosit, nisi manifestè necessitate imminente, ita sanctus

Thomas. Et haec Angelici doctoris responsio conformis est D. Augustini doctrina, quem citat.

D. August., lib. 19 de Civit. Dei, cap. 19, de episcopali dignitate logens, dixit absolutum: *Locus superior, sine quo regi non potest populus; et si ita teneatur atque administretur ut decet, tamen indecenter appetitur. De opere autem episcopali dicunt non appetendum, sed urgente Ecclesie necessitate, si imponitur suscipiendum. Oium sanctum querit charitas veritatis; negotium justum suscipit necessitas charitatis; quam sarcinam, si nullus imponit, percipiendo atque intenda vacandum est veritati: si autem imponitur, suscipienda est propter charitatis necessitatem.* D. Augustinus supra citatus. Ceterum sub nomine episcopatus D. Paulus et presbyteratum comprehendit, quia presbyteris idem munus incumbit vigilandi, docendi, regendi, etc., licet circa paucos. Hinc Syrus: *Si quis presbyteratum desiderat.* Eosdem, inquit Theodoretus, olim vocabant presbyteros et episcopos: eos autem qui nunc vocantur episcopi, apostolos nominabant: procedente vero tempore, apostolath nomen reliquerunt illi qui verè erant apostoli: episcopatum autem appellationem impusuerunt illi qui olim vocabantur apostoli. Itaque parochi et presbyteri, quibus inest animarum salutis cura, sunt etiam ex officio inspectores, de quibus servata proportione intelligenda sunt que supra.

Vers. 2. — *Oportet ergo episcopum irreprehensibilem esse.* Incipit conditions in episcopo sint indicare, ac primò quid vita sit prorsus irreprehensibilis, seu de quo nulla fieri possit justa querela. *Irreprehensibile, hoc unico verbo genus omne virtutis expressit, ait D. Chrysostomus.* *Irreprehensibilis, id est, omni virtute conspicuus, ut neque illum ali, neque ipse seipsum reprehendat,* Theophylactus: *Huius rei ratio haec est: Episcopus Christi representator est: Christus enim primus est nostrorum animarum episcopus, princeps est pastorum; Christi itaque sanctitatis et innocentiae particeps esse debet, sicut et sacerdotii. Sieut ergo Christus pontifex noster est *innocens, impollitus, segregatus a peccatoribus*, ita episcopus sit *irreprehensibilis: seu, ut sit Syrus, in quo natus non reprehatur.* Hoc postulat ejus dignitas, seu Christi representatio. Hoc portulat et munus seu officium docendi, regendi, etc. Indecens est si reprehensibilis sit reprehensor, D. Thomas. Non deco hujusmodi regere, sed regi, D. Chrysostomus. Quem ab episcopatu appetendo non deterruit onus ministerii, enī scilicet*

Vers. 2. — Oportet ergo episcopum irreprehensibilem esse, q. d.: Laudo quod queritis, sed discite quid queratis. Tantū debet gloriā virtutis excellere, ut instar solis ceteras stellas suo fulgore obseruent. Oportet episcopum angelum esse nulli humana perturbationi vitiose subiectum, inquit Chrysostomus.

Unius uxoris virum. Intelligi monogamum absolute, qui secundas non init nuptias, nec successivè plures habuit uxores sed unam tantum.

Sobrium, tam sobrium quam vigilem atque perspi-

invegliandi et rationem de animabus Deo reddendi, hunc deterret sanctitas in ministro requisita. Oportet ut sit irreprehensibilis, id est, à vita et ab omni malitia suspicione liber, ut sit omni virtute conspicuus, ut sit sola instar, qui suo fulgore ceteros obscurat, D. Chrysostomus. Ut omnes alios excedat sanctitate et doctrina, ut respectu sui alii sint greci, D. Thomas. Episcopus sit omnium scopus, sicut Christus est episcopi scopus, Clemens Alexandrinus citatus à Cornel., lib. 2 Const. apost., cap. 15. Quis talis? Aut nullus, aut rarus est, ait D. Hieronymus.

Unius uxoris virum.

Observatio literalis.

How loco abutantur heretici, hinc ante omnia removendi sunt falsi sensus. Primo, his verbis non imperatur matrimonium, sicut oportet quod episcopus sit aut fuerit uxor. Alioquin, ut ait D. Hieronymus, lib. 4 adversus Jovin, ipse Apostolus episcopus esse non debuit, qui dixit: *Volo vos omnes esse sicut meipsum, id est, liberos à conjugio.* Et Joannes indignus hoc gradu existimabat, et omnes virgines et continentes, quibus quasi pulcherrimis gemmis Ecclesiae monili decoratur. Adde quod Timotheus D. Paulus praecepit morem male gesuisse, nec enim duxit uxorem, sicut neque Titus. Multo pejus fecisset D. Petrus, qui uxorem reliquit.

Secundò, non prohibetur polygamia simultanea, seu non prohibetur plures habere aut habuisse coniuges. Haec enim polygamia apud Christianos nunquam fuit licita, apud Iudeos erat tunc abrogata, apud gentiles erat Romanis legibus prohibita: ad quid ergo specialiter à D. Paulo prohibetur episcopis? Vide hanc de re fusione D. Thomas, in Epist. ad Titum. 1. Vide Estium et Cornel. à Lepide. Inter antiquos, solus Theodoretus approbat hanc opinionem, dicentes, his verbis prohiberi polygamiam simulaneam, seu prohiberi non in episcopum eligatur qui plures simul habuerit uxores. Omnes vero sancti Patres senserunt veteri polygamiam successivam, seu ne in episcopum eligendas qui plures habuerit uxores, licet successivè. Videantur apud Bellarm., libro 1 de Cler., cap. 23 et 24. Itaque sensus est: *Sit unus uxor viri; non sit bigamus, secundas nuptias etiam successivè non inierit: unus tantum fuerit matrimonii, aut si agamus, aut monogamus.* Ita intelligendum esse hunc locum docet traditio et antiquissimus Ecclesie usus bigamus non ordinandus.

Audiatur hanc de re Tertullianus: *Quantum detra-*

cacem, quisque rebus attentum significat. Prudentem, qui sanā mente, iudicio ac consilio est significat. Ornatum, idem est quod moribus compositum; ut etiam per corpus appareat animi moderatio et temperantia. Pudicum, ut se pudicos servent episcopi et ecclesiastici, maximè vitare debent consortia mulierum. Hospitalē, id est, peregrinorum amanent, et erga eos hospitalē. Doctorem, id est, aptum ad dendum. Summa enim omnium virtutum episcopaliū est scientia et doctrina, inquit Hilarius.

hant fidei, quantum obstrepat sanctitatē nuptiarum secundarum, disciplina Ecclesie et prescriptio Apostoli declarat, cum bigamus non sint praesidere, cum viduam allegi in ordinem, nisi univiram non concedit; Tertullian., ad uxorem, primo loco et exhortatione castitatis, citatus à Grotio.

Sed præterea hunc esse D. Pauli sensum patet ex altero loco, cap. 5, v. 9, ubi de feminis eligenda in viduarum ordinem ait: *Vidua eligatur... quae fuerit una vii uxori: seu qua unum virum habuerit, ne successiver quidem duos: nec enim feminis licet unquam duos simul viros habere. Itaque non exigunt ut episcopus habeat aut habuerit uxorem, nec etiam vera polygamia prohibetur, sed conceditur pro tempore et pro naturā rei, quae tunc inerat, ait D. Chrysostomus, ut unius matrimonii viri ordinetur. Quia primis Ecclesie temporibus pauci calibes erant, virginitas enim nec Graeci, nec Judai exerceretur, hinc ordinabantur etiam conjugati, dummodo forent monogami.*

Quæstio literalis et dogmatica.

Cur autem bigami ab episcopatu ejiciantur? Duplex afferatur ratio, una mystica, moralis altera. Moralis quidem, quia bigamia signum est incontinentiae. Mystica vero, scilicet Christi representatione. Episcopus Christi Domini est representator: Christus autem Ecclesie sponsus est unus, et Ecclesia Christi sponsa est una: hinc oportet ut episcopus sit unus tantum uxorius sponsus, non plurimi, et ut episcopi uxor sit monogama; seu ut episcopus virginem nupserit, non viduam. Hoc figurabatur in veteri legi summo pontifice, qui ex legis prescripto virginem debet sponsare. Et haec mystica Christi in episcopo representatione, precipua est ratio bigamus a sacerdotio rejiciendit, ait D. Thomas, in epist. ad Titum, quod et ibidem probat. Itaque non tam damnatur vitium incontinentiae in bigamia; quam servatur mysterium in monogamia; scilicet representatio sacramenti. Christus Ecclesie sponsus est unus, Ecclesia Christi sponsa est una; ut utrumque suo matrimonio hominem regere, animal scilicet omnium maximè varium et multiplex, D. Gregor. Naz., ap. 1. Quanta ergo et quam varia debet esse omnis animarum rectoris prudenter et præseruit episcopi, aliorum rectorum rectoris.

Ornatum. Syr., *compositum*, id est, qui vultu, incesso, habitu, sermone et omni motu decorum servet. Ut etiam per corporis appareat anima moderatio, et Theodoretus.

Pudentem. Syr. et Arab., *castum*, pudicum. Graec., οὐρανός, quod significat utrumque. Hinc nostri interpres et prudentem posuit et pudicum, ait Gagnas. Ars artium, scientia scientiarum mihis esse videtur hominem regere, animal scilicet omnium maximè varium et multiplex. D. Gregor. Naz., ap. 1. Quanta ergo et quam varia debet esse omnis animarum rectoris prudenter et præseruit episcopi, aliorum rectorum rectoris.

Ilosipalem. Gr. et Syr.: *Qui advenas et peregrinos diligat.* Ad hospitalitem erga omnes exercendam tot et tante date sunt episcopis dicitur. Advenientes alium

Irregularitas autem potest incurri sine ullo peccato, ex sola Ecclesie institutione; v. g., iudex, qui reos morte multat, est irregularis et ad sacerdotium inhabilis. Ita et bigamus, sive qui duas nupserit uxores, sive viduam. Porro, licet e conjugio aliquo olim ad sacerdotium vocarentur, communī tamen Ecclesie seu consuetudine seu lege, post ordinationem absinhabant in uso conjugal, ob angelicanū puritatem in sacerdotio requisitam, ut Christo totus et Ecclesie varet. Id docet D. Epiphanius, haeres. 59, quae est Catharorum; D. Chrysostomus; D. Hieronymus, lib. 4, contra Vigilantium.

Cum Graecis tamen ob incontinentiam indultum fuat in Trullanā synodo, anno circiter 700; ut uxoris, si quas, ante suspectos ordines, duxissent, uti possent. Et hict sit abusus contra canones antiquos, inductus à synodo non legitimus, nunc tamen, quia inolutus, pacis causā, toleratur ab Ecclesie. Vide Cornel. à Lepide. Nunquam vero permisso fuit ordinato uxorem de novo ducere.

Sobrium. Syr., *vigilantem*. D. Chrysostomus, *robriam atque vigilantem*; seu, ut at idem, clarissima mentis acie prædium, innumerosque habentem omni ex parte oculos, quibus acutissimè omnia propiciantur. *Acutum*, perspicacem, soleritatem, semper expegefactum, Theophylactus. Nomen Graecum νερός significat et sobrium et vigilantem. Revera sobrietas est vigilantia mater. Vigil esse debet omnis inspector; et tantè vigilantior, quanto pretiosior rei inspector est et custos. Quantè ergo vigilans pollicere debet exterme salutis animarum inspector? Omnes alios duces exercitū et castrorum sollicitudine atque industria supererit, ait D. Chrysostom. In Apocal. episcopus dicitur angelus, qui sicut angelus debet esse semper vigil, semper ad officium attenus. Ut autem sit vigil, sit sobrius: qui patet in cibo, et in somno parens est.

Pudentem. Syr. et Arab., *castum*, pudicum. Graec., οὐρανός, quod significat utrumque. Hinc nostri interpres et prudentem posuit et pudicum, ait Gagnas. Ars artium, scientia scientiarum mihis esse videtur hominem regere, animal scilicet omnium maximè varium et multiplex. D. Gregor. Naz., ap. 1. Quanta ergo et quam varia debet esse omnis animarum rectoris prudenter et præseruit episcopi, aliorum rectorum rectoris.

Ornatum. Syr., *compositum*, id est, qui vultu, incesso, habitu, sermone et omni motu decorum servet. Ut etiam per corporis appareat anima moderatio, et Theodoretus.

Respondet hoc nomini Graeco νέρον, de quo supra: nec enim aliud est nomen in textu, cui respondet. Dualus itaque vocibus, prudentem et pudicum, dicit interpres noster quod unicā voce Graecum dixit D. Paulus, νερόντα. Virtutes supra memoratae ad propriam episcopi personam spectant, sequentes vero ad alios.

Ilosipalem. Gr. et Syr.: *Qui advenas et peregrinos diligat.* Ad hospitalitem erga omnes exercendam tot et tante date sunt episcopis dicitur. Advenientes alium

Christianos domi suis olim excipiebat episcopi. Ille d. Greg. ait: Hospitalitatem nesciens, non fiat episcopus. Vide ap. Cornel. à Lapide, qui et d. Hieronymus citat et alios.

DOCTOREM, id est, qui sit aptus et paratus ad docendum. Prædictio præcipua est episcopi munus. Summa enim, ait d. Hilarius, lib. 8 de Trinitate, omnium virtutum episcopalium est scientia et doctrina. Et, ut ait Theophylactus, in epist. ad T. tunc, cap. i, v. 9, præcipuum episcopi character, est docendi facultas.

VERS. 5. — **NON VIOLENCEM**, id est, non vino obnoxium. Supradicatis virtutes necessarias indicat per negationem vitorum eis oppositorum. D. Chrysostomus putat hec significari non conviciatorem atque elatum.

NON PERCUSSOREM. Violentia violentie sapè est vicina. Hinc decenter post vinum manus petulantia prohibetur. D. Chrysost. quoniam sequitur Theophylactus et D. Anselmus: *Fratrum conscientiam non feriat improbè.*

SED MODEREM, id est, sed humana sit, mitis et moderata.

NON LITIGIOSUM, Græc., non pugnante, seu rixare, et litigii sit absintens, absque jurgio et dissidio.

NON CUPIDUM, scilicet habendi. Græc., non cupidum argenti. Syr., non sit amor argenti, id est, sit alienus ab avaritia. D. Chrysostomus querit cuius Apostolus de episcopo disserens, dixerit: Oportet illum non ebriosum esse, non percussorem, etc., cum longè excellentiore pro consiliis gradus exigere debuisse videatur. Cur non dixit: Oportet episcopum angelum esse, nulli humani perturbationi aut vito subjectum, etc.? Cur ab episcopo saltem non requirat ea que etiam subdili necessaria esse docuit: scilicet circumferre circuum suum, atque in manibus habere animam pro fratribus semper exponendam? Moderatam, inquit, virtutem propositum in episcopo inquirendam, non supremam atque celestem, quia haec in paucis reperiuntur, episcopis autem plurimis tunc opus fuit: ne ergo perirent Ecclesia negotia, utitur moderatione. Addit Theophylactus, moderatam tantum virtutem requirit: at nunc (prob dolor!) quod excedimus episcopi, ut ne umbras diaboli admodum moderate virtutis in nobis deprehendi licet! parce nobis, Domine.

VERS. 4. — **SUE DOMINI BENÉ PREPOSITION**, Syr.: Propter gubernans dominum suum. Dominus christiana est parva quedam Ecclesia, sicut Ecclesia est velut magna quedam domus, ut ait D. Chrysostomus: ex regimine au-

VERS. 5. — **Non violentum, non percuessorem**, q. d.: Qui manus non percutiat, non seviat, non sit asper et crudelis in domi sicut et subditos. Ita Theophyl. et Anselm.

Sed modestum, id est, aquum, humanum, mansuetum, qui non rigide jus sum exigit, sed, quantum res patitur, aliorum se moribus et affectibus accommodat.

Non litigiosum, absque jurgio. **Non cupidum**, id est, alienum ab argenti cupiditate.

VERS. 4. — **Sed sue domini bené preposition**, id est, qui domini bene prestet. **Filiis**, si quis generit antequam crearetur episcopus. Unde et Ambrosius notat: Non dicit Paulus, facientem aut gigantem, sed ha-

tem parvæ deinde inferius judicium de aptitudine ad magnam regendum, scilicet Ecclesiam.

FILIOS HABENTI SUBDITOS. **Filia**, si quis habuit an tecquam fieret episcopus, in obedientia contineat, et **sibi subditos**.

CUM OMNI CASTITATE. In verbo, habitu, opere, et ad omnes et in omni tempore, ait Theophylactus. Ex educatione filiorum inferius aptitudine patris ad institutos filios spirituales. Episcopus pater est fiducia, quos, ut filios, debet in omni honestate et gravitate morum instituere; quomodo autem illos castos facit, ait Theophylactus, qui propria viscera sinit impudicum vivere?

VERS. 5. — **Si quis autem dominum sibi sicut**... Syr.: **Si quis enim dominum propriam necit bene moderari**, quomodo poterit Ecclesiam Dei gubernare? Dominus parva est Ecclesia; si igitur modica et facile circumscripuli et cœsosibili non possit praesesse, quomodo tot animalium sentientia, quas cognoscere non possit, gubernabit? Theophylactus.

VERS. 6. — **NON NEOPHYTUM**, Græc., non nuper insitum, plantatum. Metaphora à plantis ducta: non super baptizatus et Christi insitum (*non sit recentis disciplatis*, Syr.), seu non sit puer in doctrina, et novitus in fide. **NE IN SUPERBIAM ELATUS**.. Non episcopatus honor inflatus superbias, sibique complacat, quasi Ecclesia necessario, sive sibi complacens, et in se superbiens, incidat in peccatum, et id est in damnationem diaboli, id est, ne ob suam superbiam damnatur et pereat, sicut Lucifer qui neophyti in celo superbuit, et id est fui damnatus et ejectus ē celo. **JUDICIUM** appellavit damnationem, ponam et suppliue. Hinc bene colligitur superbiam fusisse diaboli peccatum.

VERS. 7. — **OPORET AUTEM ILLUM ET TESTIMONIUM**... Oportet et illum bene audire apud eos qui sunt extra Ecclesiam, seu infideles; ne si apud eos aliquā labores infamia, ei facto iam episcopo, sunt anteacta vita ab ipsis exprobator, et ob hoc probrum et infamiam **incident in laqueum diaboli**, sive in iram et odium, sive in impatientiam et in vindictam, sive in pusillanimatatem, quibus quasi laqueus captus incident in peccatum, et fortè revertatur in pristina vita, quod Ecclesia fore scandalum.

Duxit tangit periculum, ait hic D. Thomas. **Primum**, ne fiat probrum, et per hoc ejus auctoritas ministratur, et per consequens auctoratur audacia corrigenda. **Secundum**, ne incident in laqueum diaboli,

tentem subditos cum omni castitate, id est, honestate et gravitate morum.

VERS. 5. — **Si quis autem domini sue praesesse necit**, etc., id est, curam habebit.

VERS. 6. — **Non neophytum**, etc., novitium, id est, recens conversum et baptizatum. Excludit neophyti, qui non nisi Haymo, ne dicere possit: Indigebat Ecclesia sapientiam, id est, quod ad fidem adduxit, et super se constituit; itaque in iudicium, id est, condemnationem, incident diabolus.

VERS. 7. — **Oportet autem illum et testimonium** (bene vice) habere bonum ab illis qui foris sunt (ab infidelibus), ut non in probrium incident, et in laqueum diaboli. Ipsum opprobrium vocat laqueum diaboli,

scilicet impatiens sustinendo, per quod infamis conciteret ad odio, et desperetur. Quod si ab ipsis hostibus testimonium bonum sit requirendum, quanto magis ab amicis, seu a fidelibus? inquit D. Chrysostomus et Theophylactus. Quid ergo si quis probropeata? Non fiat episcopus, noceat enim plurimum præcedens pessima, falsa licet, opinio, Chrysost., pag. 467. Revera quoniam lumen erit mundi? Quomodo sal terrena?

Audit hic D. Chrysostomus omnis superior. Elegit nos Deus ut simus quasi lumina, ut velut fermentum evadamus, ut magistri ceterorum officiamur, ut velut angelii cum hominibus versemur, tanquam viri cum pueris, quasi spirituales cum animalibus; ut ex conuentu nostro ingenta lucra conquerantur, ut semina simus, ut fructum latissimum afferamus, hucusque D. Chrysostomus. Ad quae attendens superior, de semetipso judicet.

VERS. 8. — **DIACONOS SIMILITER PUDICOS**. Omissa presbyterorum ordine, transit ab episcopis ad diaconos, sive quia, ut ait D. Chrysostomus, inter episcopum et presbyterum interest ferme nihil, sive quia, ut ex D. Epiphanius colligitur, tuus quoque pacis fideles erant, et rari ministri, per episcopos cum diaconis tantum completerent ecclesiastica ministeria. Non agitur etiam de subdiaconis, sive quia subdiaconorum, seu ministrorum nomine comprehendebantur, sive quia nudum institutus erat ille ordo, aut salem distinctus ob paciendum et fidem et ministrorum. Vide hanc de re Estium. Etenim, ut ex D. Dionysio notat D. Thomas, in primiâ Ecclesiâ erant tres tantum ordines, scilicet episcoporum, presbyterorum et ministrorum, et non dividebantur per singulos gradus, sed omnia erant in uno ordine propera pascitum ministrorum et propera notitatem Ecclesiae. **Diaco** simili^r pudicos, supple, ex præcedentibus, oportet esse, oportet, graves, rigorose, honeste conspicuos.

Diaco unus officium erat, primo, episcopo sacrificanti, aut iste, ministrare et quasi cooperari; dicit enim cum eo: *Oferimus tibi, Domine, etc.*, ex Missali Romano. Secundo, calicem pretiosissimi sanguinis Domini populo communicare. Tertiò, elemosynas oblatas recipere, custodire et fideliibus distribuere. Quartò, externa Ecclesia negotia pro episcopi arbitrio gerere, et de eis ipsi ratione redire. Hinc diaconus erat episcopo quasi oculus et manus. Maxime autem decet diaconum esse cum sacris astutis artibus et ministris, rigore pretiosissimi sanguinis habet dispensationem.

q. d. Talis est, ut episcopus, cui etiam gentiles probitatis testimonium peribant, ne aliqui, si ipsi pristina vita ei exprobrent, ipse in lati in laqueum diaboli, id est, infamiam, flatique commune probrum, quo quasi laqueo diabolus multas fides et infides capital, eosque a talis episcopo, et consequenter a fidei et religione Christi avertat. Ita Ambrosius.

VERS. 8. — **Diaco** simili^r pudicos, etc., turpi et avare quesumus.

VERS. 9. — **Habentes mysterium fidei in conscientia** puri. Habentes fidem mysteriorum christianarum religiosum, hoc est, fidem christianam, conjunctam cum pura conscientia, id est, cum animo sincero ac beato.

VERS. 10. — **Et hi autem probantur primi**... Et hi prius quidem probantur, id est, hat de ilorum vita et moribus exploratio; si constantes in fide, si in vita irreprochabilis. Postquam exploracionem, si apparent inacestibiles, seu nihil eis possit objicere, ordinantur, et ad suum ministerium admittantur. Hinc orta est antiqua consuetudo, ut publicentur in ecclesiâ ordinandorum nomina, ad hoc, ut si quis habeat quod in eis culperit, illud proferat. Sicut ergo episcopus non debet neophyti esse, sic neque diaconus ordinari, nisi longo tempore exploratus. De ordinatione non loquitur Apostolus, quia Timotheo nota, tum ex sua ordinatione, tum ex ordinatione septem primorum diaconorum per manum impositionem, de qua Act. 6.

VERS. 11. — **Mulieres simili^r pudicas**... D. Chrysostomus, et post eum ali Graci, in et vetustiores

sibi conscientia. Nam Apostolus more suo propter fidem exigit charitatem et conscientiam bonam.

VERS. 10. — **Et hi autem probantur primi**... Probationem intellige constantem fidei, et vita incupit: præseruit quod diaconis etiam dispensato thesaurorum Ecclesiae committeretur.

VERS. 8. — **ordinati ab episcopo** ministrant, **miseris** crimen habentes. Sensus est: prius probantur, deinde ministrant postquam probati fuerint, et irreprochabilis inventi.

VERS. 11. — **Mulieres simili^r pudicas**, scilicet oportet esse. **Pudicas**, id est, graves, modestas, exactas. **Non detrahentes**, id est, non calumniantes.

Latini id intelligunt de diaconissis. Erant enim in primitiva Ecclesia feminas quendam certis quibusdam ministeriis deputatae, quarum aliae, iuniores scilicet, diaconisse; aliae seniores presbyterae dicebantur: de quibus cap. 5, v. 8. Petrus Lombardus, D. Thomas et neoterici istud intelligunt de uxoribus diaconorum, sive quas habebant ante suam ordinationem, et a quibus usu licet absenserent, cum eis tamen morabantur, ne a viris separarentur, laberentur in peccatum. Sicut autem volunt Apostolorum ut episcopi familia sit illibata, ita vult ut et diaconorum uxores et filii sint bene morigeri, quia ex vita uxoris pendet fama viri. Quod autem de diaconorum uxiliorum dicit, id est de presbyterorum conjugibus illis. Huius ergo mulieres oportet esse *pudicas*, non *detrahentes*, seu obtructrices, *sorbias* et *vigilantes*, *νηπαιοις*, *FIDELES*, nihilque defraudantes.

VERS. 12.—*DIACONIS SINT UNIUS UXORIS VIRI.* Id intelligendum eodem modo, quo supra de episcopo explicatum est et ob easdem rationes. Diaconus, in suo erga episcopum ministerio, Iesum Christum, Dei patris diaconum, seu ministrum, representat; Christus enim fuit Dei minister, Rom. 15. Sicut ergo circa unam Ecclesiam, sponsans sum, fuit bei minister, ita et diaconus unius sponsus tantum sit vir.

VERS. 13.—*QUE ENIM BENE MINISTRARERINT...* seu diaconatis officio bene perficiunt facient, honestam sibi viam parant ad altiorem gradum, presbyteratus scilicet, vel episcopatus. Tunc enim sicut ex probatis Christianis fiebant diaconi, sic ex diaconis bene suo officio perfundunt sacerdotes, et ex optimis sacerdotibus episcopi. Theodoreus id intelligit de praestansissimo gradu in vita aeterna recipiendo a diaconis qui humiliter ministraverint.

ET NULTAM FIDUCIAM...; et si ex diaconis fiant sacerdotes, aut episcopi, liberius et maiore cum fiducia, juxta Christi fidem et Evangelium, exterius docebunt, monebunt et corrigit. Fidelitas in ministerio, et irreprehensibilis vita ministri, mirans dant fiduciam nova a Deo auxilia gratia petendi, miransque libertatem omnibus veritates Christianas predicandi. Hie autem prudenter. Estius quod Apostolus non agat neque de ordinacionibus ministrorum, neque de administratione sacramentorum, neque de oblatione sacrifici, neque de cæremoniis ad altare observandis, quia, inquit, ad prudentiam apostolicam pertinet hac secretiora occultare, ne proderentur infideles.

Sorbias, vigilantes et prudentes esse eas oportet. *Fideles in omnibus*, id est, veritatem et justitiam in omni negotio sibi commiso servantes.

VERS. 12.—*Diaconi sint unius uxoris viri*, etc. De hoc vide dicta v. 2, ubi item exigit ab episcopo.

VERS. 13.—*Que enim bene ministrarerint* (in suo diaconatu), *gradum bonum sibi acquirent*, etc. Quod si diaconatis officio bene functi fuerint, viam sua parabunt ad gradum maiorem et honorarium, nempe presbyterii, vel etiam episcopatus. *Fiduciam* significat libertatem ingenue agendi, quam parere solet mens conscientia recti.

VERS. 14.—*Hec tibi scribo*, etc., scilicet Ephesum, ubi Timotheus erat.

Assumptus est in gloria, id est, quod denique in celum assumptus, sedet ad dexteram Majestatis.

Observatio moralis et dogmatica.

Illi posterioribus versibus tria simul conficit Apostolus. 1° Timotheum, et alios Ecclesia ministros, ad sua munia plie, exacte et reverenter obeunda exstimas, utpote qui in domo Dei versantur, et qui immortaliter secundum Regi, in aula propriâ, et quasi in oculis ejus, ministrant. *Ecclesia domus Dei vivi est*, in qua habitat. Aula templumque Dei est, in qua colitur, et in qua vitam coelestem et divinam se colentibus influit. Vos ergo Ecclesia ministri, qui principales estis domestici Dei, qui auxili et ministri ejus visibilis estis, qui coelestis et divinae vitae estis dispensatores, videte quam sancte, quam diligenter et plie, vestra in ipsis Dei oculis obeatis munia.

2° Timotheum, et alios ministros, parat et munit contra futuras heres, de quibus capite sequenti acturus est, esque docet antiquâ Ecclesia: doctrinam novitatem omnes debellare. *Oportet heres esse*. Hoc manifestè predicit Sanctus Spiritus. At ne paveatis, Ecclesia ministri, Ecclesia in Christo, ipsa veritate, fundata est; non commovebitur, nunquam deficiet, ne portæ inferi prevalebunt adversari eam. Ecclesia, in veritate fundata, *veritatis est columna et basis*, seu fulcimentum; veritatem sibi concedunt sic custodiunt, sustinet, et conservant illibata, ut etiam ostendat, doceat, protegat, et tueatur. In dubiis itaque veris in Ecclesia, et ab Ecclesia, veritatis custode fidissimâ, et basi firmissimâ, querenda est. Falsum nunquam docebit *veritatis columna*. Per antiquam Ecclesiam doctrinam omnes hominum adinviciones confutabuntur.

3° Quia divini Verbi incarnatione Christianæ religionis summa est, et ideo ab hereticis principaliter impedita; hinc mysterium illud Apostolus explicat distinctè, et quoad divinitatem, et quoad humanitatem, ut illud Ecclesia ministri et expressissime doceant, et contra futuros hereticos fortius propugnant.

Et Christo, per promissiones infallibilis ipsi Ecclesie, et Petro capitulo ejus factis, etc. ipsa, iuxta promissiones sibi factas, in veritate firmatur a Deo, et per eadem veritatem conservatur.

Vers. 16.—*Et manifestum magnum est pietatis sacramentum*; quid te magna. *Quod manifestum est in carne*. Magnum hoc pietatis sacramentum est, ipsum Verbum incarnatum, sive Deus homo, nascens, patiens, crucifixus, resurgens, ascendens, etc.

Pietatis, Dei cultus ac religionis; q. d.: Mysterium incarnationis pium est, et tale quo maximè colitur Deus, et quod incitat nos ad piatem, Dei cultum ac venerationem. En magnum pietatis sacramentum, scilicet quod Verbum aeternum in se invisibile, in carne appareat videatur dignatum sit.

Justificatum est in spiritu, per spiritum declaratus est justus et verax in operibus et doctrina: atque ab omnibus Iudeorum calumnias absolvit. Nam in Scriptura frequentissimum est, *justificari pro eo quod*

Creditum est in mundo, id est, per universum mundum ubicumque fuit predicatus. Sic de Evangelio dicit Coloss. 1, quod in universo mundo est, et fructificat, et crescit.

Assumptus est in gloriam. Christus assumptus, id est, receptus est a mundo tanquam in gloriam Patris existens, tanquam verus Deus, cui omnis debetur gloria, quem proinde totus mundus glorificat.

Corollarium pietatis, seu in hoc capite ad pietatem maximam notanda, et ad proximam redigenda.

4º Omnis Dei minister, in quocumque gradu constitutus, hic autem se reddit Apostolo, et iuxta divinam eius doctrinam reflectat ad duo. Primum, ad ecclesiastica inspectionis onus. Attendat ergo quam grave et quam periculosa sit munus in alios indesinenter vigilandi, assiduè pro eorum salute laborandi, et sese salutis eorum sponsorem, et coram Deo vadet, cum sua salutis proprie periculo, reddendi; v. 1. Deinde attendat ad dotes huie implendo numeri necessarias, et hic ab Apostolo requisitas, tum ex parte morum, tum ex parte ingenii, scientia; scilicet ut sit omni virtute vacuus, omni virtute conspicuus, si sanctitate et scientia alius superior: est: huc duo si benè coram Deo penetraverit, procul dubio fugiet inspectionis onus, angelicus etiam humeris formidandum, vide dicta v. 4. Ibidem vide quando et quomodo suspicendum sit hoc omnes.

2º Omnis Ecclesiae minister, quicunque sit, cognoscet quoniam eum oportet suu munere fungi, si attendat quid sit Ecclesia, et ideo quid sit Ecclesiæ minister. *Ecclesia est Dei domus, in qua Deus inhabitat: Ecclesia ergo minister est domesticus*

CAPUT IV.

CHAPITRE IV.

1. Spiritus autem manifestè dicit, quia in novissimis temporibus discedunt quidam à fide, attendent spiritibus erroris, et doctrinis demoniorum.

2. In hypocrisi loquentium mendacium, et cauteritatem habentium suam conscientiam.

3. Prohibentium nubere, abstineat à cibis, quos Deus creavit ad percipendum cum gratiarum actione fideliibus, et si qui cognoverunt veritatem:

4. Quia omnis creatura Dei bona est, et nihil rejiciendum quod cum gratiarum actione percipitur;

5. Sanctificatur enim per verbum Dei et orationem;

6. Hae proponens fratribus, bonus eris minister Christi Jesu, enutritus verbis fidei, et bona doctrina quam assecutus es.

7. Incepit autem et amiles fabulas devitæ, exercet ipsum ad pietatem.

8. Nam corporalis exercitatio, ad modicum utilis est; pietas autem ad omnia utilis est, promissio nem habens vite, que nuna est, et future.

9. Fidelis sermo, et omni acceptance dignus.

10. In hoc enim laboramus et maledicimus, quia speramus in Deum vivum, qui est Salvator omnium hominum, maximè fideliem.

11. Precipe hanc, et doce.

12. Nemo adolescentiam tuam contemnat; sed exemplum esto fideliem, in verbo, in conversatione, in charitate, in fide, in castitate

13. Dum venio, attende lectioni, exhortationi et doctrinae.

14. Ne negligere gratiam que in te est, que data est tibi per prophetam, cum impositione manu presbyteri.

15. Hec meditare, in his esto; ut profectus tuus manifestus sit omnibus.

16. Attende tibi, et doctrina; insta in illis. Hoc enim faciens, et te ipsum salvum facies, et eos qui te audiunt.

ANALYSIS.

Prædictus Apostolus hæreses brevi suboritur, que nupicias, velut illicatas, damnabant, certosque cibos, tanquam malos, v. 1, 2, 5. Omnes autem cibos in se bonos esse probat, tunc ex intentione Creatoris, v. 3, tam ex naturâ re creatae, v. 4, tam ex hoco fideliū us, quem docet, v. 5.

Hæc alio doceat Timotheus, fabulas autem spernat, v. 6, 7.

Timotheum ante omnia ad pietatis exercitiumhortatur, et ut eò studiosius illam exercat, quod pietas ut illorū est ad omnia et hujus et futura vita bona, v. 8. Hanc

PARAPHRASIS.

1. Spiritus sanctus nihil aperte denuntiat quod posthac Christiani quidam à fide suscepti deficiunt, autem præbentes spiritibus erroris, et doctrinis diabolicas,

2. Homini cum simulatione falsidicorum, et conscientiam criminum cauterio inustam habentium, seu quas docebunt falsi doctores, hypocritæ et conscientiam cauteriatam habentes.

3. Qui nubere prohibentur, et præcipient abstinenzæ à cibis, quos Deus creavit, ut is cum gratiarum actione utantur fidelicet, et qui veritatem cognoscunt.

4. Verum quippe est quia quidquid à Deo creatum est, secundum se bonum est: et ideo nihil rejicendum tanquam malum, si cum gratiarum actione sumatur ad cibum.

5. Illius præterea usus sanctificatur, fitque Deo gratus per verbum Dei et orationem.

6. Hæc si doceas fratres, ostendes te bonum Jesu Christi ministrum, immunitum verbis fidei et sanæ doctrinae, id est, in verâ fide, et sanâ doctrina, quam perfectè dilexisti.

7. (Falsi cùm sis, enutritus scilicet in verâ fide, etc.), has fatuas et aniles falsidicorum fabulas contemne; te autem exerce in solidâ pietate (quæ parit veritas).

8. Exercitatio etenim palestræ parum et modico tempore juvat; pietas autem exercitatio ad omnia

COMMENTARIA.

VERS. 1. — SPIRITUS AUTEM MANIFESTÈ. In fine capitis precedens firmatæ ecclesiastice fundamentum projecti Apostolus; nunc ad dirimens procedit ha-

VERS. 1. — *Spiritus autem manifestè dicit. Spiritus sanctus, inquit, futurorum præcucus, dicit et annuntiat, sive per me, sive per alios quos insipravit; dicit, inquam, manifestè, id est, expressè, discerit, plancit, ac sine enigmate.*

14. Ne négligez pas la grace qui est en vous, qui vous a été donnée, suivant une révélation prophétique, par l'imposition des mains des prêtres.

15. Méditez ces choses, soyez-en toujours occupé, afin que votre avancement soit connu de tous.

16. Veillez sur vous-même et sur l'instruction: demeurez ferme dans ces exercices; car agissant de la sorte, vous sauverez vous-même, et ceux qui vous écoutent.

que pietatis utilitatem, ad futuram præsertim vitam, vult Apostolus à Timotheo firmiter credi, et cum autoritate doceri, v. 9, 10, 11.

Ne quis autem ipsum spernat ut juvenem, hortatur ut sit omnibus fideliibus sanctitatis exemplar, v. 12; ut que lectioni sacra Scripturæ, et divini verbi doctrinæ, sedulus intendat, v. 13.

Denique ut gratiam in ordinatione sibi collatam non neglet, v. 14. Sed ita suæ et aliorum sanctificationis sit attenus ut pateat omnibus quantum in pietate et doctrina profecerit, v. 15, 16.

PARAPHRASIS.

nihil est: ipsi enim Deus promisit hujus et futurae vita bona.

9. Hoc quod de pietate dico, certissimum est, et id dignissimum.

10. Cur enim nos Christiani hujus vita labores libenter suscitemus, et hominum proba cum gaudio patinatur, nisi quia speramus in Deum semper vivum, qui quidem omnium hominum salvator est, et maximè fideliū (quibus aeterna premia promisit et largietur).

11. Hæc omnia supradicta (licet juvenis, tamen ut episopum) cum autoritate doce.

12. Ut autem juventutem tuam nemo contemnet, esto fideliū exemplar in sermonibus seris, in suavi conversando modo, in charitate, in fide, in castitate.

13. Usque dum veniam ad te, sedulam operari nava in legendis sacris Scripturis, in exhortandis et docendis fideliibus.

14. Noli negligere donum quod est in te, quodque nihili collatum est cum, juxta Del revelationem, manus impigerunt tibi presbyteri, id est, episop.

15. Hec meditare, et esto totus in illis et tuus tum in pietate, tum in scientia, profectus pacet omnibus.

16. Attende tibi ipsi (quod bene vives) et gregi (quod bene doceas); in his dubius sta et persevera: hoc si feceris, et te ipsum salvum facies, et eos qui te audiunt salvabis.

Spíritus

res, quas, Spíritu sancto revelante, brevi suboritur, res predictæ, et contra quas hic Timotheum, et omnines in illo prælatos Ecclesiæ, præmunit. *Spíritus*

Quia, quod in novissimis, id est, posterioribus, vel sicutibus temporibus discedunt, id est, deficiunt, sive descendunt quidam à fide; id est, desercent fidem Christianam semel suscepit. Id quod hæreticorum est et apostatarum.